

Farkas Ádám

„Ellenszegülést haladéktalanul meg kell torolni”¹

Gondolatok a katonai jog természetéről Jány Gusztáv két hadparancsa kapcsán

Amennyiben Jány Gusztávról,² a vezérezredes politikai sorsáról és a második (doni) hadsereg számára 1943. január 24-én, illetve 1943. március 12-én kiadott hadsereg parancsairól esik szó, akkor méltán mondhatjuk, hogy ez még teljességgel nem tisztázott témakört

¹ A tanulmányban megfogalmazottak kizárólag a szerző személyes véleményét tükrözik és semmilyen formában sem tekinthetők a szerzőt foglalkoztató intézmények álláspontjának.

* A szerző kutatásai a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlottak. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² „Jány Gusztáv (Rajka, 1883. okt. 21. – 1947. nov. 26.): vezérezredes. 1905-ben a lugosi 8. ezred hadnagya. A bécsújhelyi katonai ak. elvégzése után vezérkari százados. 1929-től a székesfehérvári 2. vegyesdandárparancsnokság vezérkari főnöke, 1932–1936-ban a Ludovika Ak. parancsnoka, 1937–1938-ban a szombathelyi hadtest parancsnoka és vezénylő tábornoka. 1940-ben a bp.-i 1. honvéd hadtest parancsnoka és vezénylő tábornoka, majd a 2. hadtest parancsnoka lett, amely a II. világháborúban, 1942–1943-ban az SZU-ban a Donnál került bevetésre, ahol a Sztálingrádot ostromló német csapatok É-i szárnyát kellett biztosítani. Noha ~ kíméletlen terrorral akarta az ellenállást megszervezni, az előretörő Vörös Hadsereg elsöpörte a rosszul felszerelt, nélkülöző magyar csapatokat. A voronyezsi ütközet, majd a menekülés során a II. hadsereg 40 000 katonája elesett, 70 000 pedig fogságba került. 1943 őszén saját kérelmére nyugdíjazták. 1946 okt.-ében Ny-ról önként hazatért, és a Népbíróság 1947-ben mint háborús bűnöst halálra ítélte; kivégezték.” Ld.: Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1000-1990*. Budapest: Arcanum, 2001.

ragadunk meg, amit az elmúlt években több ízben is vizsgálat tárgyává tett a hazai tudományos- és politikai közélet egyaránt. Meglátásom szerint a kérdéskör teljes körű feldolgozása, majd tisztázása még számos terület művelőjétől kíván meg jelentős munkát, amelyhez jelen tanulmánnyal kívánok egy apró elemet hozzátenni a hadparancsok természetrajzának katonai jogi aspektusaira történő kitekintéssel.

Ha korunk klasszikus – és a közvéleményt leginkább formáló – módszerével élünk és az interneten keresünk rá Jány Gusztávra, akkor találatok sokasága tér ki a szóban forgó két hadparancsra. Ezen találatok közül a többség hol mérsékelten, hol kevésbé mérsékelten fejt ki rosszallást a vezérezredek parancsai kapcsán, kiemelve újra meg újra hogy „*a rendet és a vas fegyelmet a legkeményebb kézzel, ha kell a helyszínen való felkoncolással, de helyre kell állítani*”, valamint hogy a nyugatra szökés esetén ha azt „*egység kísérli meg, meg kell tizedelni*”.

Az esetek többségében azonban a kérdés vizsgálata itt meg is áll, vagyis e kérdés kapcsán is igazak a költő szavai, miszerint fecseg a felszín és hallgat a mély. Az ugyanis általában nem képzi vizsgálat tárgyát, hogy miért pont a felkoncolás és miért pont a megtizedelés jutott eszébe egy magasan képzett és korában osztatlanul magas szintű szakmai elismerést és bizalmat élvező tábornoknak a huszadik század közepén? Nem jellemző annak vizsgálata sem, hogy milyen jogi háttere van annak, hogy a második magyar hadsereg parancsnoka ezzel a megoldással élt a rend fenntartása érdekében. Végül viszonylag kevés szó esik arról is, hogy a januári hadparancs után, milyen hangulatot és szellemiséget tükröz a márciusi hadparancs. A hangsúly csak a kiemelt fogalmazásra és arra tényre helyeződik, hogy a januári hadparancsot később maga Jány vonta vissza.

Jelen keretek között ezen kevésbé jellemző kérdésekre kívánok néhány gondolattal rávilágítani, nem titkolva azt az álláspontot, hogy meglátásom szerint Jány Gusztáv ügye is egy olyan, amely a 20. század katonai történetének még tisztázandó kérdéseinek listáján áll.

1. A hadparancsok kiadásának körülményei

A második magyar hadsereg felajánlásának, bevetésének és történetének kérdései több könyvtár megtöltésére is alkalmas munkát kínáltak és kínálnak mindazoknak, akik a mai napig vállalkoznak ezek részletező feltárására.³ Nem tartozik azonban általánosan e körbe a hazai jogtörténet tudománya, amely csak mérsékeltten foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, holott ezeknek jelentős jogtörténeti, jogi jelentősége van, amiből akár a történelmi környezettől függetleníthető tapasztalatok és következtetések is levonhatók.

Jelen keretek között e tisztázandó kérdések közül magam is csak arra vállalkoznék, hogy néhány gondolatot fűzzek a példát statuáló januári és a megemlékező márciusi hadparancsokhoz, melyeknek elsőként a körülményeire kell kitékinteni.

A második magyar hadsereget a német parancsnokságnak alárendelve⁴ ajánlotta fel hazánk a Szovjetunió elleni hadjáratához,⁵ melyben gyökeres változások álltak be a szovjet ellentámadással. 1942 végére, 1943 elejére a szovjet offenzíva jelentős erővel zajlott, s már a fordulat ténye is jelentős feszültséget indukált a hadászati szempontból védhetetlen kiterjedésű front tekintetében.⁶ Mindezt

³ Ezzel a hazai hadtörténet már számos munkában foglalkozott, azonban a résztvevő személyek – és különösen a katonai vezetők – szerepének részletező feltárásával még adós maradt. E tekintetben jelent üdítő kivételt a Gosztonyi Péter által közzétett Szombathelyi Ferenc visszaemlékezéseit közvetítő kötet, Csicsery-Rónay István Szombathelyi Ferencről írt munkája, valamint Kaló József Ph.D. disszertációja is. Ld.: Gosztonyi Péter (szerk.): *Szombathelyi Ferenc visszaemlékezése*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1990. Csicsery-Rónay István: *Szombathelyi Ferenc*. Budapest, Occidentál Press, 2002. Kaló József: *Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén*. Debrecen, Ph.D. értekezés, 2010.

⁴ Ld.: Gosztonyi Péter i.m. 24-25. o. Kaló József i.m. 64-86. o.

⁵ A tény, hogy Ribbentrop és Keitel kérése ellenére nem a teljes fegyveres erőt, hanem „csak” a 2. hadsereget ajánlotta fel hazánk, már önmagában is történelmi eredmény volt, bármennyire is megrázó ez a megállapítás.

⁶ Ld.: Kaló József i.m. 89-90. o.

helyzet tarthatatlanságát és ennek hatását a vonalak tartására és a katonák helytállására – január 17-én el kellett rendelnie a VII. hadtest visszavonását, amit január 22-én Hitler engedélyével a teljes 2. hadsereg visszább vonása és újjászervezési gyülekeztetése követett.

Az erők mozgatása körében történt zavarok, a szökési tendenciák, és a teljes második hadsereg visszavonása kudarcként jelent meg Jány előtt, akinek parancsnokként katonai esküjéhez híven legfőbb feladata a vezérkar parancsának teljesítése és a harcképesség lehetőségek szerinti fenntartása volt. Amikor mindezt végig gondoljuk, persze ott motoszkál a fejünkben, hogy az alárendeltek védelme és oltalmazása is élen járó kötelezettség. Ez így is van.⁹ Az utókor általi elsietett ítélkezést megelőzendő azonban, emeljük ki, hogy egy olyan korszakról és annak tábornokáról van szó, aki megélte az első világháború és minden következményének pusztítását, s aki egy olyan időszakban tanult és érett tisztté, majd főtisztté, végül tábornokká, melynek még mindennapjaiban élt a háború lehetősége. E korszak katonáitól a feltétlen hűséget és engedelmisséget nem csak a politikai-hatalmi, illetve a törvényes rend stabilitása, hanem a stratégiai védekezés követelményei, valamint a nemzet- és ország-védelmi érdekek miatt követelték meg. Mindezeket a márciusi hadparancs hangvétele, majd a történelem 1944 utáni fekete lapjai is – sajnos – igazolták.

én Hitler engedélyével a B. Hadseregcsoport-parancsnokság úgy döntött, hogy a 2. hadsereget kivonja az arcvonalból és egy hátsó, front mögötti körzetben gyülekezteti újjászervezés céljából. Hátravonásukat 1943 februárjában a harcképes magyar alakulatrészeket összefogó, Vargyassi Gyula vezérőrnagy vezette csoport és a Cramer-hadtest csapatai biztosították. Január 24-én délben a 2. hadsereg maradványai kiváltak az arcvonalból...” In *Magyarország a XX. században*, I. kötet. Szekszárd: Babits kiadó, 1996-2000. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/63.html> (2013.10.25.)

⁹ Ezzel Jány is teljességgel tisztában volt, amit az utánpótlással kapcsolatos helyzetben és Budapest tekintetében tanúsított magatartása is példáz. Ld.: Kaló József i.m. 88. o. 91. o.

Ilyen szemüvegen át szemlélve ugyanis, ha nem is menthető, de érthetőbb Jány keménykezű rendtartási törekvése, aminek egyértelműen és tagadhatatlanul voltak morális vetületei is, de amelyekben sokkal nagyobb súllyal esett latba a rendbontásoknak és szökéseknek a hadjárat egészére gyakorolt hatása. Egy visszavonulásba kényszerített és megtépázott hadseregben a szökés sokkal kritikusabban jelenik meg, mint a normál viszonyok között. Ha ugyanis az sikeres, vagy sikertelen, de nem kellően megtorolt, akkor tömeges tendenciákat ölthet, de legalábbis totálisan aláássa a harci morált. Ez pedig alapjaiban rengeti meg a hadjárat sorsát.

Jánynak parancsnokként elsődleges feladata volt ezen következmények megelőzése. E kötelessége nem csak esküjéből, tábournoki rangjából és beosztásából, valamint morális tartásából következett, hanem jogi kötelezettségeiből is. Ezek körében kiemelendő, hogy a tábornok – aki ez idő tájt hatvan éves – katonai élete zömét még az 1855-ben császári nyílt paranccsal életbe léptett osztrák katonai büntető törvénykönyv hatálya alatt élte meg, s az érezhetően áthatotta szocializációját még annak ellenére is, hogy 1931. február 1-től már az 1930. évi II. törvénycikkkel törvényerőre emelt katonai büntetőtörvénykönyv volt hatályban. Az osztrák kódexet az esküszegéshez és gyávasághoz köthető cselekmények tekintetében – is – könyörtelen vasszigor jellemezte,¹⁰ s ez fokozottan igaz volt a harcállásaikat, vagy erősségeiket feladó parancsnokokra. Az 1930. évi első önálló magyar katonai büntetőtörvénykönyv persze kevésbé volt kíméletlen e téren, azonban még mindig szigorú szabályokat fogalmazott meg, amikor rögzítette, hogy: *„Gyávaság büntetést követi el az a katonai egyén: 1. aki mint parancsnok személyes biztonsága iránti aggodalmából külső vagy belső ellenséggel szemben nem fejt ki azt az ellenállást, amelyre*

¹⁰Ld.: Kardos Sándor: *A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene.* Miskolc, Ph.D. értekezés, 2003. 91-98. o. Farkas Ádám: *A katonai bűncselekmények dualizmuskori törvényi szabályozásának áttekintése.* In Diskurzus: A Batthyány Lajos Szakkollégium Tudományos Folyóirata 2011/2. szám. 28-38. o.

köteles és képes;”.¹¹ Emellett külön felhívta arra is a figyelmet, hogy „*Agyonlövéssel végrehajtandó halál a büntetése: 1. az előbbi § 1. pontja esetében a parancsnoknak, ha azt a helyet vagy állást, amelyet védenie kellene, feladja és ezzel nagy hátrányt okoz vagy ha magát vagy csapatát elfogatni engedi;*”.¹²

Jól látható tehát a katonai jog természetének egyik specifikuma a helyzetből és a szabályozásból egyaránt, nevezetesen, hogy a katonai erő az állam szempontjából olyan végső támasz, amelynek funkcionálása szigorú szabályok, jelentős személyi többletkövetelmények és nagy komplexitású viszonyokra absztrahált normák útján védendő, sőt nyugodtan mondjuk ki: kikényszerítendő. Ha ugyanis jelen esetben megtekintjük a szabályozást, akkor azt látjuk, hogy a parancsnokról a kellő ellenállás ki nem fejtése esetére feltételezik önnön maga feltetését, ami magában hordozza esküjének, a neki adott parancsoknak és a hazai iránti kötelezettségeinek megszegését. Ebből következően – amíg a prognosztizálható katonai ésszerűség azt megköveteli – a parancsnok köteles minden eszközzel fellépni a külső ellenség és a belső ellenség – jelen esetben a szökési hullám, a parancsmegtagadások, illetve a zendülések – ellen. Másik oldalról nézve a parancsnok által elkövetett és kötelezően agyonlövéssel büntetendő büntett volt ez idő tájt az állások indokolatlan feladása is, ami ez esetben a „végsőig kitartani” paranccsal erősített meg. Ezt azonban csak egy hajszál választja el a valóságban – ahogy a Don-kanyarban is – attól az esettől, hogy az állások fel nem adása, a csapatok felmorzsolódásához, illetve elfogásához vezessen, aminek azonos a büntetése. Így a kor katonai büntetőjoga felől nézve Jánynak azt a nehezen meghatározható időpontot kellett megtalálnia, amikor az állások már ésszerűen nem tarthatók, de a csapatok nem kerülnek az ellenség kezére, s mindezt úgy, hogy közben a belrend útján biztosítsa csapatai funkcionalitását is.

¹¹ 1930. évi II. tc. a katonai büntető törvénykönyvről 107. §

¹² 1930. évi II. tc. a katonai büntető törvénykönyvről 108. §

A büntetőjogi vonatkozások mellett kiemelendő az is, hogy mindezek hogyan jelennek meg a katonai, s különösen a tábournoki becsület vonatkozásában.¹³ E tekintetben is zsinórmérték a Kbtbk, ami egyértelműen gyávaságnak minősíti mindezen cselekményeket, függetlenül attól, hogy ezek eredete személyes félelem, vagy a szakmai rátermettség hiánya. A gyávaságon túl azonban a tisztii becsület szempontjából van egy további tényező is az értékelésben. Ez a sokszor nem helyén kezelt – és a polgári életben is általánosan meghonosítandó – alapkövetelmény valahogy úgy szól, hogy: „Aki engedelmességet akar, az tudjon parancsolni is.” Ez a követelmény sokkal többet jelent ugyanis, mint a parancsok kiadásának képességét, vagy a státuszt és a lehetőséget. A parancsolás képessége azt jelenti, hogy a parancsadásra jogosult vezető olyan ésszerű és szakszerű parancsokat ad, melyek végrehajthatók, melyek végrehajtása indokolt, s teszi mindezt úgy, hogy maga is példával jár elől a parancsai által megkövetelt magatartások terén, s így – ha kell – alappal ki is tudja azokat kényszeríteni a teljesülés racionális ellenőrzése nyomán. Ez az elvárás pedig benne leledzik a klasszikus katonai értékrendben és becsületben, ami egyszerre kötelezi a katonát alárendeltjei és az előjárói felé, s egyszerre kíván meg morális és szakmai felkészültséget és tartást. A kor katonai vezetőinek tehát mindezen jogi és morális követelményeknek kellett megfelelni, méghozzá – jól tudjuk – a legzűrzavarosabb szituációkban, a fronton és a háterszágban egyaránt.

Mindezek aztán életre hívták az első hadparancsot és a tábournokot olyan eszközök alkalmazására kényszerítették, melyek realizálódását az első világháborúban látta, melyeket szocializációjában a legvégső rendtartás eszközeiként ismert meg, s melyekre a hadiállapot rendkívüli jogrendjében – akár – felhatalmazva érezhette magát.

¹³ Ezt számunkra, az utókor számára, már jól szemlélteti Szombathelyi Ferenc vezérkarfőnök bizalmas parancsa, amelyet a második hadsereg felbomlása kapcsán írt. Ld.: Szakály Sándor: *Bizalmas tisztii parancs a Magyar Királyi 2. honvéd hadsereg tisztikara 1943-as tevékenységének az értékeléséről*. In: *Fons* 2008. 3. szám 361-370. o.

2. Felkoncolás és megtizedelés?

A január 24-i, tehát a visszavonással egy időben kiadott hadparancs keményszavú és statáriális természetű szabályai mögött a visszavonás célját adó újrendezés biztosítása állt. A szabályok önmagukban is jól tükrözik a fronthelyzet súlyosságát és a parancsnokok vállára nehezedő háborús rendtartási kötelezettségek természetét. Van azonban ennek a parancsnak két eleme, amelyek különösen erőteljes és kíméletlennek ható szándékról tesznek tanúbizonyságot.

Az első ilyen elem a parancs második és harmadik pontjainak üzenete, amely a helyzetleírást követően a hadparancs generálklauzulájaként is felfoghatók. Egy ugyanis rögzíti, hogy:

„2. Vegye tudomásul mindenki, hogy innen sem betegség, sem sebesülés, sem fagyással el nem engedek senkit. Azon a területen, hol gyülekezésünket elrendelték, hol az újjászervezést végrehajtjuk, ott marad mindenki, míg meg nem gyógyul, vagy el nem pusztul.

3. A rendet és a vas fegyelmet a legkeményebb kézzel, ha kell a helyszínen való felkoncolással, de helyre kell állítani. Ennél kivétel nincs, legyen az tiszt, vagy rendfokozat nélküli honvéd, aki parancsoknak nem engedelmeskedik, az nem érdemli meg, hogy nyomorult életét tovább tengesse, és nem engedem, hogy szégyenünket bárki is tovább nagyítsa.”¹⁴

E pontokból az derül ki, hogy a vezérezredes egyértelmű elhatározása, hogy aki a parancsát megtagadja, azt akár azonnali halállal is lehet büntetni. Ebben a tételben a felkoncolás kifejezése az, amit megrökönyödéssel lehet fogadni, hiszen a kor szellemétől – gondolhatnánk általános ismereteink alapján – már nagyon messze állt. E megfogalmazás kapcsán lejegyezhetjük, hogy az valóban túlzó, azonban azt is meg kell jegyeznünk, hogy 1931-ig ez a

¹⁴ Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadparancsa, <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/k30124.html> (2013.10.25.)

büntetési lehetőség az 1855-ös osztrák katonai kódexből¹⁵ következően realizálható volt a katonai büntetőjog gyakorlatában.¹⁶ Ha tovább vizsgáljuk mindezt, akkor a „*ha kell*” fordulat mindenképp kiemelendő, hiszen ez egy elrettentő példálózásra utal, ami mögött – ha nem is konkrétan a koncolás materiális cselekménye, de – katonai büntetőjogi normák álltak. A Ktbt. függelemsértésre vonatkozó második rész I. fejezete ugyanis agyonlövással rendelte büntetni a parancs iránti engedetlenség – parancsmegtagadás – egyes minősített, háborús eseteit. Emellett kiemelendő – részben a hadparancs másik kirívó pontját bevezetendő –, hogy mindezen utasítások külön e célra rendelt őrszolgálat útján kerültek érvényesítésre, vagyis megszegésük csak az őrszolgálat kijátszása; esetleg megtámadása; vagy zendülés; továbbá szökésre szövetkezés útján volt megvalósítható. A Ktbt. második rész III. fejezete a katonai őr elleni büntettek és vétségek körében agyonlövással rendelte büntetni a háború idején katonai őr ellen elkövetett erőszakkal, vagy fenyegetéssel párosuló cselekményeket. A Ktbt. második rész II. fejezete a zendülés körében agyonlövással rendelte büntetni a zendülőt, aki a zendülés megfékezésére kirendelt ellenerő ellen fellép. Végül a Ktbt. második rész IV. fejezete a szökés körében agyonlövással rendelte büntetni a szökés azon esetét, amely háború idején őrállásról, vagy olyan szolgálatról valósul meg, melynek elhagyása súlyos hátránnyal járhat. Innen nézve tehát a hadparancs keménysége – még ha nem is korabeli normaszövegnek leginkább megfelelő megfogalmazással, de – nem más, mint az akkor hatályos – és a kor nemzetközi színvonalán állónak tekinthető – katonai büntető jogszabályok betartására és betartatására tett – igaz túlhevült – parancsnoki intézkedés.

¹⁵ *Az 1855. év január 15-én császári nyílparancsral életbe léptetett katonai büntető törvény a büntettekről és vétségekről.* Budapest, Légrády Testvérek, 1878. (A továbbiakban: Oktbt.)

¹⁶ A megtizedelés tekintetében lásd. Oktbt. 168. § (2) bekezdés. A felkoncolás tekintetében lásd: Oktbt. 252. § (2) bekezdés, 255. § (1) bekezdés, 264. § (1) bekezdés, 282. § (2) bekezdés.

E vonatkozásban a pontatlan, vagy ha úgy tetszik, elhibázott megfogalmazásra nézve a parancs másik kritikus eleme az 5. pont. Ez ugyanis úgy fogalmaz, hogy:

„5. A gyűjtő és irányító állomások pk-ai Bjelgorod és Prochowkaról a kijelölt területekbe meneteltek zárt rendben a gyülekeztetett csapat és vonat részeket a D. körletbe a 19. hop., É. körletbe a 10. hop-hoz, kik felelősek azért, hogy annak Ny. határát 1 ember vagy jármű át ne léphesse, aki megkísérli, azt fel kell koncolni, ha egység kísérli meg, meg kell tizedelni.”¹⁷

Ez az idejétmúlt és szintén az 1855-ös Oktbtk-ból eredő megfogalmazás túlzottan nem menthető, hiszen olyan büntetést rendel a csoportos elkövetésre, amelyet az 1930.évi II. tc. expressis verbis nem ismert, csak 4. §-a – háború idejére szóló különös rendelkezésekre vonatkozó felhatalmazás – révén tehetett volna jogszerűen lehetővé. Jelen kérdés jogszabályi háttere tehát a Jány-kérdésben mindenképp vizsgálendő, mivel a felhatalmazási klauzula révén nem zárható ki, hogy volt e büntetést a jogrendbe visszavezető rendelet hatályban. Eddigi kutatásim során azonban, efelé mutató jogforrást nem találtam.

A megkérdőjelezhető szankció ellenére is kiemelendő azonban a fenti okfejtésem megjelenése az 5. pont, illetve a tábori csendőrség felállítására vonatkozó utasítások tekintetében,¹⁸ hiszen a Ktbtk. már említett hatályos szabályai e rendelkezések útján öltöttek testet és nyitottak utat a halálos ítéletek kiszabására és érvényesítésére, amit megerősített a Szolgálati Szabályzatnak a katonai öröklet azonnali fegyveres beavatkozására kötelező szabályozása.¹⁹

¹⁷ Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadparancsa, <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/k30124.html> (2013.10.25.)

¹⁸ Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadparancsa, 8. pont., <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/k30124.html> (2013.10.25.)

¹⁹ A Szolgálati Szabályzat 458. passzusának c) pontja a fegyverhasználatra kötelezi az őrt ha ellenséges, vagy rendkívüli viszonyok között valamely gyanús személy a felszólításra nem válaszol és gyanús magatartását folytatja. Ld.: *Szolgálati Szabályzat a Magyar Királyi Honvédség számára.* Budapest: Pallas részvénytársaság nyomdája, 1931. 261. o.

3. A márciusi hadparancs

A januári hadparancs tehát nem egyszerűen a katonai kényszer, vagy a parancsnoki önkény terméke, hanem jórészt a katonai jog sajátos, komplex és a végső eszközökre építő sajátosságainak tényleges frontviszonyok közti realizálódása. Ezt támasztja alá a letisztultabb, de sok ponton még mindig óvva intő márciusi hadparancs is, amelynek kiadására itthoni hadbíróági eljárás, vagy más megtorlás veszélye nem kényszerítette Jány Gusztávot, hiszen előjárói parancsainak a lehető legteljesebb mértékig eleget tett, s az események alakulása nem hogy felette, de a teljes tengelyhatalmi katonai vezetés felett álltak. Ennek ellenére a vezérezredes mégis kiadta márciusi hadparancsát, amelyben katonái helytállásának is méltó emléket állított.

Hadparancsa lényegében nem volt más, mint a katonai helyzetről szóló beszámoló, katonásan rövid memento, valamint részben a korábbiak megerősítése és a kötelezettségekre való figyelemfelhívás. Kemény intézkedései és a front újdonsült arcának megismerése ugyanis megnyitotta előtte azt a képet, amiben láthatóan mindennél fontosabbá vált a rend, a becsület és a katonai eskü megtartása. Sajnos szavai nem találtak egybehangzó meghallgatásra és megértésre a történelem lapjain.

Zárásul tehát idézzük fel Jány Gusztáv vezérezredes szavait és néhány gondolatát, melyeket a keserű helyzet túlélőjeként írt 1943. márciusában:

„Büszkén állapíthatjuk meg, hogy a Don-ról magyar honvéd vált le utolsónak, a 9. k. ho. csapatai csak 26-án hagyták el állásaikat, hogy mint a 2. német hadsereg utóvédjének utóvédje vonuljon az elrendelt területre.”²⁰

²⁰ Gusztáv 1943. március 12-én kiadott hadseregparancsa, <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/jany2.html> (2013.10.25.)

Majd így folytatja:

*„Hódolattal álljunk meg hősi halottaink, sebesülteink ezrei előtt,
dicsőség nevüknek, hála és elismerés illess őket, de azokat is, kiket a
Mindenható becsülettel végzett hű kötelességteljesítés után
visszavezetett, hogy állják a harcot, míg a végső győzelem órája üt.
Aki pedig megfélekedezett esküjéről, azt érje a megvetés és a törvény
szigora.”²¹*

Végül így fejezi be sorait:

*„Kemény helytállást követel tőlünk a honvéd eskü, megfogadtuk,
hogy becsülettel élünk és halunk, ezt parancsolják a Don menti hősi
halottak ezrei.
Bízom benne, hogy megért mindenki és tudja mit vár tőle a magyar
becsület és azok, kik hozzá legközelebb állnak, mit vár tőle a
Legfelsőbb Hadurunk.”²²*

²¹ Gusztáv 1943. március 12-én kiadott hadseregparancsa,
<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/jany2.html> (2013.10.25.)

²² Gusztáv 1943. március 12-én kiadott hadseregparancsa,
<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/doksi/jany2.html> (2013.10.25.)